

ISSN 2076–1554

Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ВГО Українська академія наук

Видавництво «Гілея»

 Гілея

Науковий вісник

Випуск 141 (№ 2)

Ч. 2. Філософські науки

Київ – 2019

Збірник засновано 2004 року. Вихід з друку – щомісячно

Фахове видання
з філософських, політичних наук затверджено наказом Міністерства освіти і науки України
 № 747 від 13 липня 2015 р.

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу
 масової інформації: серія KB № 22632-12532ПР від 24 квітня 2017 року

Друкується за рішенням:
 Вченої ради Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
 (протокол № 5 від 31 січня 2019 р.)

Збірник входить до міжнародних баз

Google Scholar; Index Copernicus (Польща); EBSCO Publishing, Inc. (USA); SIS (Scientific Indexing Services) (USA); InfoBase Index (Індія).

Шеф – редактор:

Андрущенко В. П., д-р філос. наук, проф., член – кор. НАН України, акад. НАПН України (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Головний редактор:

Вашкевич В. М., д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Співредактори:

Кивлюк О. П., д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Муляр В. І., д-р філос. наук, проф. (Україна, Житомир)

Редакційна рада:

Андрущенко В. П., д-р філос. наук, проф., член – кор. НАН України, акад. НАПН України (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Вашкевич В. М., д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Зеленков А. І., д-р філос. наук, проф. (Білорусь, Мінськ)

Колесник В. Ф., д-р іст. наук, проф., член-кор. НАН України (Україна, Київ)

Мирзаханян Р., д-р іст. наук, проф. (Арменія, Єреван)

Михальченко М. І., д-р філос. наук, проф., член – кор. НАН України (Україна, Київ)

Рафальський О. О., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ)

Савельєв В. Л., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Солдатенко В. Ф., д-р іст. наук, проф., член-кор. НАН України (Україна, Київ)

Степико М. Т., д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ)

Редакційна колегія з філософських наук:

Абасов А. С., д-р філос. наук, проф. (Азербайджан, Баку)

Базалук О. О., д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ)

Бех В. П., д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Воронкова В. Г., д-р філос. наук, проф. (Україна, Запоріжжя)

Герасимова Е. М., д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Гарбар Г. А., д-р філос. наук, проф. (Україна, Миколаїв)

Дзвінчук Д. І., д-р філос. наук, проф. (Україна, Івано-Франківськ)

Жадько В. О., д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Жижко Т. А., д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Куцупал С. В., д-р філос. наук, проф. (Україна, Полтава)

Миколайчак А., д-р хабілітований, проф. (Польща, Познань)

Онїпко О. Ф., д-р техн. наук, проф. (Україна, Київ)

Свириденко Д. Б., д-р філос. наук, доц. (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Терепиший С. О., д-р філос. наук, доц. (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Тецлав С., д-р філос. наук, проф. (Польща, Бидгош)

Халамендик В. Б., д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Яшанов С. М., д-р пед. наук, проф. (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Гілея: науковий вісник. – К. : «Видавництво «Гілея», 2019. – Вип. 141 (2). Ч. 2. Філософські науки. – 172 с.

Концепція збірника базується на багатоплановому науковому висвітленні проблем сучасної науки в умовах полікультурного глобалізаційного суспільства. Основні рубрики охоплюють галузі історичних, філософських та політичних наук. Розрахований на фахівців гуманітарних та соціально-політичних наук.

ISSN 2076-1554

NATIONAL PEDAGOGICAL
DRAGOMANOV UNIVERSITY

Academy of Sciences of Ukraine

Publishing House Hileya

Hileya
SCIENTIFIC BULLETIN

Volume 141 (No. 2)
Part 2. Philosophical sciences

Kyiv – 2019

The collection is founded in 2004. Printed on a monthly basis

**Scientific professional publication
on philosophy and politics order of the Ministry of Education and Science
No. 747 dated July 13, 2015**

Certificate of printed mass media's state registration (re-registration): Series KB № 22632-12532IIP from April 17th, 2017

*Printed by decision
of National Pedagogical Dragomanov University (protocol № 5 from January, 31st, 2019)*

The collection is a member of international database

Google Scholar; Index Copernicus (Poland); EBSCO Publishing, Inc. (USA); SIS (Scientific Indexing Services) (USA); InfoBase Index (India).

Honored Chief Editor:

Andrushchenko V. P., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Corresponding Member of NASU, Acad. of NAPS Ukraine (Ukraine, Kyiv, National Pedagogical Dragomanov University)

Chief Editor:

Vashkevych V. M., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, (Ukraine, Kyiv, National Pedagogical Dragomanov University)

Co-editor:

Kyviuk O. P., Doctor of Philosophical Sciences, Senior Scientist, (Ukraine, Kyiv, National Pedagogical Dragomanov University)

Muliar V. I., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, (Ukraine, Zhytomyr)

Editorial board:

Andrushchenko V. P., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Corresponding Member of NASU, Acad. of NAPS Ukraine (Ukraine, Kyiv, National Pedagogical Dragomanov University)

Vashkevych V. M., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, (Ukraine, Kyiv, National Pedagogical Dragomanov University)

Zelenkov A. I., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, (Belarus, Minsk)

Kolesnyk V. F., Doctor of Historical Sciences, Professor, Corresponding Member of NASU, (Ukraine, Kyiv)

Myrzakhanian R., Doctor of Historical Sciences, (Armenia, Ierevan)

Mykhalchenko M. I., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Corresponding Member of NASU, (Ukraine, Kyiv)

Rafalskii O. O., Doctor of Historical Sciences, Professor, (Ukraine, Kyiv)

Saveliev V. L., Doctor of Historical Sciences, Professor, (Ukraine, Kyiv, National Pedagogical Dragomanov University)

Soldatenko V. F., Doctor of Historical Sciences, Professor, Corresponding Member of NASU, (Ukraine, Kyiv)

Stepyko M. T., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, (Ukraine, Kyiv)

Editorial board Philosophical Sciences:

Abasov A. S., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, (Azerbaijan, Baku)

Bazaluk O. O., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, (Ukraine, Kyiv)

Beh B. P., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, (Ukraine, Kyiv, National Pedagogical Dragomanov University)

Voronkova V. G., Doctor of Philosophical Sciences, Professor (Ukraine, Zaporizhzhia)

Gerasyimova E. M., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, (Ukraine, Kyiv, National Pedagogical Dragomanov University)

Garbar G. A., Doctor of Philosophical Sciences, Professor (Ukraine, Mykolaiv)

Zhadko V. O., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, (Ukraine, Kyiv, National Pedagogical Dragomanov University)

Zhyzhko T. A., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, (Ukraine, Kyiv, National Pedagogical Dragomanov University)

Kutsepal S. V., Doctor of Philosophical Sciences, Professor (Ukraine, Poltava)

Mykolaichak A., Doctor of Philosophical Sciences, Professor (Poland, Poznan)

Onipko O. F., Doctor of Technical Sciences, Professor, (Ukraine, Kyiv)

Svyrydenko D. B., Doctor of Philosophical Sciences, Associate Professor, (Ukraine, Kyiv, National Pedagogical Dragomanov University)

Terepshchyi S. O., Doctor of Philosophical Sciences, Associate Professor, (Ukraine, Kyiv, National Pedagogical Dragomanov University)

Tetslav S., Doctor of Philosophical Sciences, Professor (Poland, Bydgoszcz)

Yashanov S. M., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Ukraine, Kyiv, National Pedagogical Dragomanov University)

Hileya: Scientific Bulletin. – Kyiv : «Publishing house «Hileya», 2019. – Volume 141 (2). Part 2. Philosophical Sciences. – 172 p.

The collections' concept is based on a multifaceted scientific coverage of the problems of formation of informational civilization. The main headings cover areas of historical, philosophical and political sciences. It is designed for specialists in the humanities and socio-political sciences.

ПРЕДСТАВНИЦТВА
збірника «Гілея: науковий вісник» в Україні

Вінницьке представництво

(Вінницький національний технічний університет)
керівник Денисюк С. Г., доктор політичних наук, професор
e-mail: sg_denisiyk@mail.ru

Дніпропетровське представництво

(Дніпропетровський національний університет
імені Олеся Гончара)
керівник Вершина В. А., кандидат філософських наук, доцент
e-mail: vivi.dp@ukr.net

Запорізьке представництво

(Запорізький національний технічний університет)
керівник Ємельяненко Є. О., кандидат філософських наук, доцент
e-mail: gileya_zaporizhzhya@ukr.net

Івано-Франківське представництво

(Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ)
керівник Дзвінчук Д. І., доктор філософських наук, професор
e-mail: fuid@ua.fm

Луганське представництво

(Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля, м. Старобільськ)
керівник Михайлюк В. П., доктор історичних наук, професор
e-mail: vital_mih@ukr.net

Львівське представництво

(Національний університет «Львівська політехніка»)
керівник Карівець І. В., кандидат філософських наук, доцент
e-mail: sacre@ukr.net

Маріупольське представництво

(Маріупольський державний університет)
керівник Булик М., кандидат політичних наук, доцент
e-mail: vorlok@ukr.net

Миколаївське представництво

(Миколаївський національний університет
імені В. О. Сухомлинського)
керівник Макарчук С. С., кандидат історичних наук, доцент
e-mail: rvgreabis@farlep.mk.ua
координатор Шкуренко К. О., кандидат політичних наук, доцент
e-mail: sh_kamila@mail.ru

Одеське представництво

(Одеський національний університет імені І. І. Мечникова)
керівник Барвінська П. І., кандидат історичних наук, доцент
e-mail: barwinskaja@ua.fm

Подільське представництво

(Подільський державний аграрно-технічний університет,
м. Кам'янець-Подільський)
керівник Колосюк І. А., кандидат філософських наук, доцент
e-mail: ikolosyuk@ukr.net

Полтавське представництво

(Полтавський факультет Національної юридичної академії
України ім. Ярослава Мудрого)
керівник Куцєпал С. В., доктор філософських наук, професор
e-mail: svkutsepal@rambler.ru

Сумське представництво

(Сумський державний університет)
керівник Дегтярьов С. І.,
доктор історичних наук, професор
e-mail: starsergo@bigmir.net

Тернопільське представництво

(Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка)
керівник Кліш А. Б., кандидат історичних наук, доцент
e-mail: Klish_Andriy@ukr.net

Ужгородське представництво

(Ужгородський національний університет)
керівник Мелеганич Г. І., кандидат політичних наук, доцент
e-mail: melgi@ukr.net

Уманське представництво

(Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини)
керівник Кривошея І. І., кандидат історичних наук, доцент
e-mail: igorkryvosheia@gmail.com

Харківське представництво

(Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»)
керівник Владленова І. В., доктор філософських наук, професор
e-mail: vladlenova@email.ua

Хмельницьке представництво

(Хмельницький національний університет)
керівник Гоцуляк В. М., кандидат політичних наук, доцент
e-mail: gotsylak@ukr.net

Черкаське представництво

(Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького)
керівник Васильчук Є. О., доктор політичних наук, доцент
e-mail: vasilchuk84@bk.ru

Чернігівське представництво

(Чернігівський державний інститут економіки і управління)
керівник Горобець С. М., молодший науковий співробітник
e-mail: olen-g@yandex.ru

ПРЕДСТАВНИЦТВО

збірника «Гілея: науковий вісник» в Азербайджані

(Національна Академія Наук Азербайджану, м. Баку)

керівник Махмудов М. А., доктор філософії

e-mail: matlabm@yandex.com

координатор Рагімлі Р., науковий співробітник

e-mail: rus_rahimli@yahoo.com

ПРЕДСТАВНИЦТВА

збірника «Гілея: науковий вісник» в Білорусі

(Академія управління

при Президентові Республіки Білорусь, м. Мінськ)

керівник Алейникова С. М., кандидат соціологічних наук, доцент

e-mail: alejnsvetlana@yandex.ru

(Брестський державний університет імені О. С. Пушкіна, м. Брест)

керівник Шостак Г. В., кандидат педагогічних наук

e-mail: shostak1964@brest.by

(Гомельський державний університет

імені Франциска Скорини, м. Гомель)

керівник Мезга М. М., доктор історичних наук, професор

e-mail: nmezga@gsu.by

ПРЕДСТАВНИЦТВА

збірника «Гілея: науковий вісник» в Польщі

(Університет імені Адама Міцкевича в Познані)

керівник Димчик Р., доктор, викладач,

e-mail: dymczyk@wp.pl

(Інститут історії Академії імені Яна Дługоша в Ченстохові)

керівник Моравець Н., доктор, викладач

e-mail: mornor@wp.pl

Запрошуємо Вас відвідати наш сайт: www.gileya.org

E-mail: gileya.org.ua@gmail.com

**Див. також: Сайт Національної бібліотеки України
імені В. І. Вернадського: www.nbuv.gov.ua/portal**

Розділ: Наукова періодика України: журнали та збірники наукових праць

Agencies of collection «Hileya scientific bulletin» in Ukraine

Vinnitsia Agency

(Vinnitsia National Technical University)
Director **Denysiuk S.G.**, Doctor of Political Sciences, Professor
e-mail: sg_denisiyk@mail.ru

Dnipro Agency

Dnipro National Honchara University
Director **Vershyna V.A.**, Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor
e-mail: vivi.dp@mail.ru

Zaporizhia Agency

(Zaporizhia National Technical University)
Director **Iemelianenko E.O.**, Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor
e-mail: gileya_zaporizhzhya@ukr.net

Ivano-Frankivsk Agency

(Prykarpatskii National Stefanyk University, Ivano-Frankivsk)
Director **Dychkovska G.O.**, Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor
e-mail: go_osmomysl@ukr.net

Luhansk Agency

(Eastern Ukraine National Dal University, Starobilsk)
Director **Mykhailiuk V.P.**, Doctor of Historical Sciences, Professor
e-mail: vital_mih@ukr.net

Lviv Agency

(National University "LvivslaPolitechnika")
Director **Karivets I.V.**, Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor
e-mail: sacre@ukr.net

Mariupol Agency

(Mariupol National University)
Director **Bulyk M.**, Candidate of Political Sciences, Associate Professor
e-mail: vorlok@ukr.net

Mykolaiv Agency

(Mykolaiv National Sukhomlynskyi University)
Director **Makarchuk S.S.**, Candidate of Historical Sciences, Associate Professor
e-mail: rvgreabis@farlep.mk.ua
Coordinator **Shkurenko K.O.**, Candidate of Political Sciences, Associate Professor
e-mail: sh_kamila@mail.ru

Odesa Agency

(Odesa National Mechnykov University)
Director **Barvinska P.I.**, Candidate of Historical Sciences, Associate Professor
e-mail: barvinskaja@ukr.net

Podilskyi Agency

(Podilskyi National Agro-Technical University, Kamianets-Podilskyi)
Director **Kolosiuk I.A.**, Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor
e-mail: ikolosiuk@ukr.net

Poltava Agency

(Poltava Department of National Juridical Academy)
Director **Kucepal S.V.**, Doctor of Philosophical Sciences, Associate Professor
e-mail: svkutsepal@rambler.ru

Symu Agency

(Symu National University)
Director **Dehtiarov S.I.**, Candidate of Historical Sciences, Associate Professor
e-mail: starsergo@bigmir.net

Ternopil Agency

(Ternopil National Pedagogical Hnatiuk University)
Director **Klish A.B.**, Candidate of Historical Sciences, Associate Professor
e-mail: klish_andriy@ukr.net

Uzhgorod Agency

(Uzhgorod National University)
Director **Meleganych G.I.**, Candidate of Political Sciences, Associate Professor
e-mail: melgi@ukr.net

Uman Agency

(Uman National Pedagogical Tychyna University)
Director **Kryvosheia I.I.**, Candidate of Political Sciences, Associate Professor
e-mail: igorkryvosheia@gmail.com

Kharkiv Agency

(National Technical University "KharkivPolitechnical Institute")
Director **Vladlenova I.V.**, Doctor of Philosophical Sciences, Professor
e-mail: vladlenova@email.ua

Khmelnysk Agency

(Khmelnysk National University)
Director **Gotsuliak V.M.**, Candidate of Political Sciences, Associate Professor
e-mail: gotsuliak@ukr.net

Cherkasy Agency

(Cherkasy National Khmelnytskii University)
Director **Vasylychuk E.O.**, Candidate of Political Sciences, Associate Professor
e-mail: vasilchuk84@bk.ru

Chernigiv Agency

(Chernigiv National Institute of Economy and Management)
Director **Topol O.V.**, Doctor of Philosophical Sciences, Associate Professor
e-mail: topololga@ukr.net
Coordinator **Horobets C.M.**, Junior Scientist
e-mail: olen-g@yandex.ru

Agency of collection «Hileya scientific bulletin» in Azerbaijan

(Azerbaijan National Scientific Academy, Baku)
Director **Mahmudov M.A.**, Doctor of Philosophy
e-mail: matlabm@yandex.com
Coordinator **Rahimli R.**, Scientist
e-mail: rus_rahimli@yahoo.com

Agencies of collection «Hileya scientific bulletin» in Belarus

(Management Academy by the President of Belarus Republic, Minsk)
Director **Aleinikova S.M.**, Candidate of Sociological Sciences, Associate Professor
e-mail: alejnsvetlana@yandex.ru
(Brest National Pushkin University, Brest)
Director **Shostak G.V.**, Candidate of Pedagogical Science
e-mail: shostak1964@brest.by
(Homel National Skoryni University, Homel)
Director **Mezga M.M.**, Candidate of Historical Sciences, Associate Professor
e-mail: nmezga@gsu.by

Agencies of collection «Hileya scientific bulletin» in Poland

(Adam Mitskevich University, Poznan)
Director **Dymchyk R.**, Doctor, Lecturer
e-mail: dymczyk@wp.pl
(Institute of History of Dlugosha Academy, Chenstohov)
Director **Moravets H.**, Doctor, Lecturer
e-mail: mornor@wp.pl

You are welcome to visit our webpage: www.gileya.org
e-mail: gileya.org.ua@gmail.com

Also visit: Webpage of National Vernadskyi Library of Ukraine:
www.nbu.gov.ua/portal

Section: Scientific Publications of Ukraine: magazines and collection of scientific papers

УДК 14:[304+308]:316.77:398

**ФОЛЬКЛОРНІ ТА ЛІТЕРАТУРНІ
ТРИКСТЕРИ У «ТЕАТРИ» БУТТЯ:
СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ****FOLKLORE AND LITERARY
TRICKSTERS IN THE «THEATER» OF BEING:
A SOCIO-PHILOSOPHICAL ANALYSIS****Прокопович Л. В.,**

кандидат технічних наук, доцент кафедри культурології, мистецтвознавства та філософії культури, Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна),
e-mail: lada.prokopovich@gmail.com,
ORCID: 0000-0001-8626-91722

Prokopovych L. V.,

Ph.D. Engineering, Assoc. Professor, Department of Art History, Cultural Studies and Philosophy of Culture, Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), e-mail: lada.prokopovich@gmail.com,
ORCID: 0000-0001-8626-91722

Мета дослідження - показати, що театральність є однією з визначальних характеристик фольклорних і літературних трикстерів, та виявити соціально-філософські засади цієї театральності в контексті соціокультурних комунікацій. Методологія дослідження ґрунтується на методах соціокультурного аналізу в рамках концепції театральності соціокомунікативних проявів культури. Наукова новизна роботи полягає у спробі показати, що трикстери, як фольклорні та літературні персонажі, беруть участь в комунікаціях не лише в рамках текстів, а й поза ними. Цей підхід дозволив проаналізувати функції образу Трикстера у «театрі» буття в дискурсі соціальної філософії.

Ключові слова: трикстер, фольклор, література, артистизм, театральність, соціокультурні комунікації, соціальні відносини.

The purpose of the study is to show that theatricality is one of the defining characteristics of folklore and literary tricksters, and to identify the socio-philosophical foundations of this theatricality in the context of sociocultural communications. The research methodology is based on the methods of sociocultural analysis within the framework of the concept of theatricality of sociocommunicative manifestations of culture. The scientific novelty of the work consists in an attempt to show that tricksters, like folklore and literary characters, participate in communications not only within the texts, but also beyond them. This approach made it possible to analyze the functions of the image of the Trickster in the «theater» of being in the discourse of social philosophy.

Keywords: trickster, folklore, literature, artistry, theatricality, sociocultural communications, social relations.

Постановка проблеми. Глобальні соціальні кризи і культурні трансформації, які зараз відбуваються, характеризуються суттєвими змінами в системі відносин «особистість – соціум – культура». Проте незмінним залишається прагнення людей до театралізації різних сфер своєї діяльності. Тому дослідження будь-яких проявів театральності в соціальних процесах та явищах є актуальними, бо дозволяють розширювати уявлення про природу Людини, Соціуму та їх відносин.

Оскільки будь-які відносини передбачають відповідну комунікацію, то й в театральності соціальних відносин слід звертати увагу на комунікативний аспект. Тим більш, що проявляється він у досить різноманітних соціальних та культурних формах. Зокрема – у феномені фольклорних і літературних трикстерів, які, існуючи в межах своїх культурних текстів,

впливають на соціокультурні комунікації, характерною ознакою яких є театральність. Це дає підстави для осмислення даного феномену в рамках предмету соціальної філософії.

Аналіз досліджень і публікацій показує, що фольклорні і літературні тексти утворюють складну систему комунікації двох видів – художньої та соціальної [13]. В цю комунікацію втягнуті не лише письменники і читачі, а й персонажі, найбільш яскравими та неоднозначними з яких є трикстери (міфологічні, фольклорні, літературні) [12].

Поняття «трикстер» (від англ. trick – трюк, хитрість, жарт, фокус, розіграш), вийшовши з контексту міфології, переломившись в теорії архетипів К. Юнга, розповсюдилось практично по всім напрямкам гуманітарного знання. І всюди це поняття доповнюється новими характеристиками і трактовками.

В контексті міфологічного сюжету трикстера визначають як демонічно-комічного дублера культурного героя, якому притаманні риси шахрая-пустуна [10], «божественного блазня» [16], медіатора [7], провідника у культурний простір [18].

Поза межами міфу трикстер набуває більш детального опису своїх якостей. Як архетипу, йому приписується любов до підступних розіграшів та злих вибриків, властивість змінювати зовнішній вигляд, подвійна природа – наполовину тваринна, наполовину божественна, схильність до всякого роду мучень [19], а також парадоксальний прояв амбівалентності – поєднання «суворого цинізму засобів з непохитним моралізмом цілей» [17].

Така велика кількість функцій і характеристик трикстерів спонукала відомого дослідника цього феномену Д. Гаврилова до створення переліку основних ознак архетипу Трикстер. Таких ознак дослідник виділяє сім:

1. Трикстер з'являється для порушення устоїв та традицій, що склалися. Він привносить елемент хаосу в існуючий порядок, сприяє деідеалізації, перетворенню світу ідеального в реальний.

2. Трикстер – це невідконтрольна нікому фундаментальна Сила, результат дії якої непередбачений, навіть для самого Трикстера. Трикстер – це провокатор та ініціатор соціокультурної дії та зміни творіння, яке виглядає як порча.

3. Трикстер виступає посередником між світами та соціальними групами, сприяє обміну між ними культурними цінностями і переводу інформації з царини непізнаного в царину пізнаного.

4. Трикстер – господар багатьох мистецтв, майстер на всі руки, іноді супутник культурного героя (або сам є культурним героєм), його провідник, його тінь, той, хто перевіряє претензії героя на Силу та Владу. Трикстер здобуває знання через порушення соціальної або космогонічної заборони.

5. Трикстер є аморальним з точки зору етичної системи, що існує для культурного героя. Він стоїть на межі світу людського суспільства та первісного світу Дикої Природи, тому з точки зору соціальної людини є смішним, нерозсудливим, несвідомим.

6. Трикстер – перевертень, гравець, для нього не існує звичного поняття про життя та смерть, бо гру кожного разу можна або припинити, або почати знов. Трикстер не завжди виходить переможцем з гри, яку сам же і зацікавив, може стати жертвою власної хитрості.

7. Трикстер виступає як Старий Мудрець з одного боку, і як Юнак – з іншого, в залежності від того, який культурний герой знаходиться поряд, чію значущість йому треба принизити [4].

Цей перелік ознак трикстера є одним з найбільш узагальнених та повних. Проте він не пояснює, завдяки чому відбувається посередницька «місія» трикстера між світами та між соціальними групами, що саме сприяє обміну між ними інформацією та культурними цінностями, а також яких форм набувають провокації трикстера, порушення ним культурних норм та соціальних табу.

Для пояснення треба звернути увагу на таку рису трикстерів, як артистизм, театральність їх поведінки.

Функціональна важливість цих рис стає більш очевидною в дискурсі концепції театральності соціокомунікативних проявів культури [15]. Провідною ідеєю цієї концепції є усвідомлення того, що театральність виникає лише тоді, коли відбувається акт комунікації між людьми (тобто тоді, коли є «актор» і «публіка»), і навпаки, комунікативні акти набувають рис театральності завжди, коли є потреба у підвищенні ефективності комунікації.

Мета даного дослідження – показати, що театральність є однією з визначальних характеристик фольклорних і літературних трикстерів, і виявити соціально-філософські засади цієї театральності в контексті соціокультурних комунікацій.

Досягти цієї мети можна через вирішення таких завдань:

- розглянути процес набуття трикстерами такої риси, як артистизм, зі зміною контекстів: від контексту міфу у контекст фольклору та художньої літератури;

- показати, що трикстери беруть участь не лише в комунікації з іншими персонажами фольклорного або літературного твору, а й поза межами тексту – в реальній комунікації між письменником і читачем, між особистістю і суспільством;

- довести, що театральність – свідомо обрана форма комунікації трикстера (або автора через трикстера) із «публікою»;

- показати, що найбільш затребуваними образами трикстерів стають у періоди історичних культурних та соціальних змін/зламів.

Викладення основного матеріалу. У світовій літературі виявляється багато персонажів, які підпадають під визначення «трикстер». Це і Тіль Уленшпігель, і барон Мюнхгаузен, і бравий солдат Швейк, і Пеппі Довга панчоха, і Остап Бендер, і багато інших.

«Як же ж вони не схожі один на одного, – пише О. Ф. Ладохіна, – Уленшпігель – пустотливий жартівник, любитель підступних розіграшів і в той же час відважний борець за свободу Фландрії

проти іспанського володарювання; чеський солдат Швейк – з виду повний «ідіот із довідкою», кладень безкінечних життєвих історій і одночасно талановитий саботажник, віртуозний хранитель власного достоїнства в протистоянні з тупою воєнною машиною Австро-Угорської імперії; Бендер – артистичний і винахідливий переслідувач підпільних мільйонерів...» [6].

Як бачимо, наявність артистизму відмічено лише у Остапа Бендера. А між іншим, якщо звернути увагу на цю рису і у решти літературних трикстерів, то стає очевидним, що не так вони вже і не схожі. Адже, не було б в них спільних рис, навряд чи їх можна було б зачислити до одного архетипу. Вони всі втілюють сміхове начало, їм притаманні амбівалентність, функція медіатора, схильність до трансформації. І при цьому кожен з цих трикстерів «трансформує шахрайство і трансгресії в художній жест – особливого роду перформанс, в якому прагматика трюку редуцирована, а на перший план висувається художній ефект» [9].

Чи можна в художньому жесті досягти художнього ефекту без артистизму? Навряд чи.

При цьому артистизм літературних трикстерів – це не стільки властивість характеру, скільки невід’ємна частина їх персонального «театру».

Цю якість трикстери «напрацьовували» поступово, еволюціонуючи від персонажів міфів до літературних героїв.

Якщо згадати, що міф, деградує та втрачає сакральність, трансформувався у казку, то народні казки можна вважати проміжною ланкою в еволюції літературних трикстерів.

У будь-якому разі, багато трикстерів, опинившись в контексті усної народної творчості, набули рис театральності, артистизму.

В міфологічних персонажах важко побачити прояви артистизму, бо вони позбавлені художньої виразності, образності, характерності. У міфі, де головним є сюжет, міфологема, персонажі є, скоріш, символічними образами. Характерні «подробіці» (ментальні, національні) з’являються в сюжетах та персонажах лише при переході їх у контекст фольклору. Адже у фольклору культурні завдання ширші, ніж у міфу, – зберегти і транслувати інформацію не лише космогонічного та світоглядного, а й культурно-антропологічного, ціннісного, національно-традиційного характеру. Тому і фольклорні трикстери вже не є деміургами (або анти-деміургами), богами, напівбогами, культурними героями. Вони все більше наділяються людськими рисами, стаючи частиною не Космосу, а Соціуму.

Наприклад, одна з героїнь слов’янського фольклору – Коза-Дереза.

Є всі підстави вважати, що в давні часи коза була тотемною твариною. На це вказує, наприклад, обряд водіння Кози під час Різдвяних колядувань. Козу тут зображає, зазвичай, хтось із хлопців, якій вдягає кожух хутром наверх, прикріплює до шапки козячі ріжки та співає пісні, що пов’язують козу із плодючістю землі. Традиція перевдягання у тварину або птаха завжди пов’язана із тотемічними

уявленнями. Отже, і коза була тотемом для якоего древнього племені.

Проте з трансформацією тотемічних уявлень трансформувався й образ Кози. В казці Коза–Дерева виступає вже в якості трикстера– хитра, підступна і неймовірно артистична.

То вона перед дідом «ломає комедію»:

Ні, дідусю, я й не пила,
я й не їла:

тільки бігла через місточок
та вхопила кленовий листочок,
тільки бігла через гребельку
та вхопила водиці крапельку.

То на лісових мешканців страху наводить:

Ніжками затопчу,
хвостиком замету –
тут тобі й смерть!

Такими ж рисами в українському фольклорі наділяється і Лисичка–Сестричка, яка то вовка обдурить, то зайця ошукає, то на пару з Паном Коцьким ведмеда та дикого кабана залякає. І все це також супроводжується артистизмом, прикиданням.

Талант перевтілення, лицедійства необхідний Козі–Дерезі та Лисичці–Сестричці, як «професійним» аферисткам, для впливу на оточуючих.

Тобто вже на цій стадії формування літературного трикстера стає очевидним, що він немислимий без публіки. А його комунікація з цією публікою немислима без театралізації.

Тут театралізація – свідомо обрана форма комунікації з публікою.

І Остап Бендер – не єдиний, хто натхненно лицедійствував перед публікою й оголошував запальні промови, на кшталт тієї, що пролунала на засіданні Союзу Меча і Орала. Кожен з літературних трикстерів влаштував подібні вистави.

«Того пам'ятного дня празькі вулиці побачили приклад зворушливого патріотизму: стара жінка штовхала поперед себе візок, на якому сидів чоловік у військовому кашкеті й розмахував милицями. Начищений франтик на його кашкеті аж сяяв, а на піджаці красувався барвистий рекрутський букетик.

Безперестанку вимахуючи милицями, цей чоловік щохвилини кричав на всю вулицю: «На Белград! На Белград!».

За ним ішов цілий натовп, який виріс із невеличкої купки людей, що зібрались перед будинком, звідкіль Швейк виїхав на війну.

Швейк міг констатувати, що деякі поліцаї на перехрестях віддавали йому честь.

На Вацлавській площі юрба навколо Швейкового візка зростає до кількохсот чоловік...» [5].

«У вітальні Сетергренив сиділи три поважні дами, Томмі, Аніка та їхня мати. Стіл був уже накритий, а в каміні палали дрова. Дами спокійно розмовляли між собою, а Томмі з Анікою, вмовившись на канапі, гортали альбом. Усе навколо дихало миром і спокоєм. Та несподівано той спокій порушила команда:

– Гвинтівку на плече!

Голос почувся з коридору, а за мить на порозі з'явилася Пеппі Довга панчоха. Вона крикнула так гучно, що з несподіванки дами аж підскочили:

– Рота, кроком руш! – І, гупаючи підборами, підійшла до пані Сетергренив.

– Рота, стань! – скомандувала вона й спинилася.

– Руки вперед, раз два! – крикнула далі Пеппі і обома руками широко потиснула господині руку.

– Коліна зігни! – вигукнула вона й присіла в поклони.

Тоді всміхнулася до пані Сетергренив і мовила своїм звичайним голосом:

– Я дуже несмілива і якби не скомандувала собі, то й досі стояла б у коридорі й не зважувалася б зайти» [8].

Здавалось би, важко знайти більш не схожих персонажів, ніж Швейк та Пеппі Довга панчоха. Але як багато спільного в їх театралізованих провокаціях! Нехай бунт у кожного свій, але форма його вираження – спільна: лицедійство з елементами буфонади, фарсу, бурлеску та інших прийомів, які дозволяють будь-яку трансгресію перетворити на художній акт.

Особливе місце в літературі посідає Воланд зі своїм почтом. Унікальний приклад колективного трикстеру.

З одного боку, тут як найкраще позначена «демонічно–комічна» (за Є. Мелетинським) сутність явища, з іншого боку – підкреслюється його театральність: в окремих епізодах межа між поняттями «почет» і «трупа бродячого цирку» майже не відчувається.

«Выход мага с его длинным помощником и котом, вступившим на сцену на задних лапах, очень понравился публике.

– Кресло мне, – негромко приказал Воланд, и в ту же секунду, неизвестно как и откуда, на сцене появилось кресло, в которое сел маг, – скажи мне, любезный Фагот, – осведомился Воланд у клетчатого гаера, носившего, по–видимому, и другое наименование, кроме «Коровьев», – как по–твоему, ведь московское народонаселение значительно изменилось?

Маг поглядел на затихшую, пораженную появлением кресла из воздуха публику.

– Точно так, мессир, – негромко ответил Фагот–Коровьев.

– Ты прав. Горожане сильно изменились, внешне, я говорю, как и сам город, впрочем. О костюмах нечего уж и говорить, но появились эти... как их... трамваи, автомобили...

– Автобусы, – почтительно подсказал Фагот.

Публика внимательно слушала этот разговор, полагая, что он является прелюдией к магическим фокусам...» [2].

Трикстери завжди знаходяться у стані/процесі виступу перед публікою (навіть якщо публіка представлена лише одним глядачем – Кісою Вороб'яніновим, наприклад), їх діяльність – активно комунікативна. Недарма ж німецький переклад книги Е. Распе з доповненнями Готфріда Августа Бюргера, який вийшов у 1786 році, називався «Дивовижні мандрі на суші та на морі,

військові походи і веселі пригоди Барона фон Мюнхгаузена, про які він зазвичай розповідає за пляшкою в колі своїх друзів» [3].

Проте публіка необхідна трикстерам рівно настільки, наскільки вона потрібна письменникові. Адже якщо в міфах трикстери – це медіатори між світами, системами світосприйняття, то в літературі трикстери – це посередники між письменником і читачем. Причому в значно більшій мірі, ніж решта персонажів. Тому що тільки через трикстера письменник може сказати те, чого не може висказати напряму, відкритим текстом.

Визнаючи роль літературних трикстерів як посередників між письменником і читачем, слід визнати і те, що саме цим пояснюється популярність трикстерів: через них ведеться найбільш чесна (й не нудна) проповідь. Проповідь, в якій відсутні недомовленості, моралізаторство, ханжество, пристосування, маніпулювання. Проповідь, яка ні до чого не призиває (напряму), але змушує багато про що замислитись.

Витоки цієї форми «літературної проповіді» простежуються в образі популярного на Сході трикстера – Ходжі Насреддіна. Називаючи його ходжею, або муллою, оповідач вказував не на його релігійний статус, а на те, що він є, насамперед, вчителем, наставником. Для того, щоб донести до слухача зміст своєї промови, Насреддін використовує особливу техніку дервішів, яка полягає у тому, що він грає роль людини пересічної, непосвяченої (суфісти називають це «шляхом докору»), щоб слухач зміг відобразитись в ситуації, як в дзеркалі, і отримати урок. «Його вдавана ненормальність та ексцентричність є маскою Трикстера, яка служить для привертання і фіксації уваги» [4]. Отже, і тут бачимо «театр»: «театр» Насреддіна і «театр» того, хто про нього розповідає. «Театр», який допомагає промовляти, оприлюднювати будь-яку інформацію – для повчання, для поштовху до розмірковування, до осмислення дійсності.

Тому трикстери залишаються затребуваними персонажами і у фольклорі, і в художній літературі. Трикстери продовжують з'являтися на сторінках літературних творів, доводячи до публіки специфічні проповіді й відображаючи особливості тих історичних періодів, в межах яких вони діють.

Частіш за все трикстери у фольклорі та літературі з'являються (або відроджуються) в періоди соціальних змін, геополітичних трансформацій, тобто у перехідних моментах історії. На це вказує і Д. Гаврилов, помічаючи, що відродження давнього театру Петрушки в Росії відбувається напередодні Русько-японської війни та Жовтневої революції, відповідно; ляльковий театр Пульчинелло розквітає в період посилення експансії Австрійської імперії в Італії; передчуття Світових війн підштовхує Ярослава Гашека до створення бравого солдата Швейка; Бомарше буквально напередодні Великої Французької революції ставить «Севільського цирюльника» та «Одруження Фігаро» і т.д. [4].

Одеська література поповнилася трикстерами у переломні, тяжкі, «веселі» 90-і роки минулого

століття. «Кінець століття двадцятого – початок двадцятого першого. Злам тисячоліть. Як пережили цей тяжкий історичний момент одесити? Звісно ж, з гумором. І з любов'ю. А ще з думкою про те, що як сильно не тиснули б на нас зовнішні обставини, ми все одно виживимо. І допоможемо вижити решті», – наголошено в анотації до роману «Одеський сувенір» [14].

Один з критиків цього роману, до речі, помітив ще одну особливість виникнення трикстерів. «Шорт-роман Лади Прокопович – парафраз або натяк на плутовський роман, – зауважує Євгеній Голубовський, – але на відміну від класичного, де інтрига частіш за все тримається на ризикованих походеньках головного героя, тут всі діючі особи – головні «герої»» [14, с. 3]. Тобто йдеться про те, що предметом осмислення можуть бути не лише комунікативно-театральні характеристики персонажів-трикстерів, а й кількість таких персонажів на «одиночку площі» літературного тексту. Цей показник може бути досить інформативним при аналізі соціокультурної ситуації, соціальних відносин у певному культурно-історичному контексті.

Щодо «якісних показників», то слід зауважити, що деякі з них залишаються дискусійними. Наприклад, дискусійним є питання про творчий характер діяльності трикстерів.

Деякі дослідники називають трикстера «креативним ідіотом», або «дурнем, що творить» («creative idiot») [20, с. 11], говорять про те, що, порушуючи та висміюючи межі між опозиціями, трикстер здійснює так званий творчий «вибух» [18]. Важко з цим погодитись на тлі таких характеристик трикстера, як «руйнівник», «провокатор», «підривник», «порушник», «капосник» і т.д. Така діяльність не є творчою. Проте вона може сприяти підготовці підґрунтя для творчості.

Трикстери профанують старі, точніше, застарілі, неактуальні культурні цінності і норми; руйнують границі між «дозволенним» і «недозволенним», «офіційним» і «неофіційним»; дискредитують «старих» культурних героїв і т.д. Але вони не створюють нічого нового. Руйнуючи старе, вони «розчищають» простір для появи нового. Дискредитуючи «старих» культурних героїв, вони звільняють шлях для нових героїв, які, власне, і будуть створювати щось нове.

До того ж, опозиційність трикстерів далеко не завжди проявляється в такій фундаментальній руйнації. Залишаючись «дрібними капосниками», вони особливо – то нічого й не руйнують, але, як вже було сказано, змушують замислитись над тим, що не все, що створюють люди, є вічним, непохитним і безперечним.

Саме тому трикстери завжди знаходяться в стані лімінальності, потреба в них виникає лише у пограничних ситуаціях (а не в умовах заборон [18], які існують завжди). Спроби знайти трикстерів серед персонажів, які діють в інших обставинах і з іншими функціями, призводять до появи «гібридних» понять на кшталт «стерилізованого трикстера» [20], «освоєного трикстера» [11],

«бінарну культурний герой–трикстер» [1]. Такі конструкції не стільки розширюють поняття «трикстер», скільки розвивають його, сприяючи термінологічній невизначеності.

Одним із шляхів подолання таких протиріч може стати розмежування понять «творчість» і «креативність». Творчість – це створення чогось, в тому числі і чогось нового. Креативність – це здатність породжувати незвичайні ідеї, відхилитись від традиційних схем мислення, схильність до сміливих, нестандартних рішень проблеми. Виходячи з цього, винахід принципово нового способу руйнування – це креативність. Але не творчість. Тому трикстери – креативні, але не творчі.

Тут доцільним є і розділення трикстерів на міфологічних, фольклорних, літературних, політичних тощо. Принаймні, як показало дане дослідження, це дозволяє більш чітко визначити їх соціокультурні функції та характеристики в певних контекстах.

Висновки. Дослідження театральності як характерної риси трикстерів приводить до розуміння того, що вона формувалась в цих персонажів поступово, в залежності від комунікативних потреб, що з'являлися.

У кожному новому контексті – міф, фольклор, літературний твір, – трикстер опинявся перед:

- більш широкою аудиторією;
- новими цілями і завданнями (сюжетними, жанровими, авторськими);
- більш високим ступенем прояву авторського в тексті.

Умови, що змінювались, вимагали нових форм комунікації. Для трикстерів найбільш ефективною виявилась театралізація.

Крім того, трикстери, як літературні персонажі, беруть участь у комунікаціях не лише з рештою персонажів в рамках тексту, а й поза межами тексту: виступають медіаторами на головних соціокультурних комунікаційних магістралях – «письменник – читач», «особистість – соціум – культура».

З'являючись (або відроджуючись) у фольклорі та літературі в періоди соціальних змін, культурних трансформацій, руйнуючи «старі» норми та дискредитуючи «старі» цінності, образи трикстерів створюють підґрунтя для «культурних вибухів», які формують нові цінності, ідейно–сміслові орієнтири та системи соціальних відносин.

Список використаних джерел

1. Баканурский, А., 2002. 'Герой и трикстер: комическая инверсия', *Докса*, Вып.2: Про природу сміху, с.154–160.
2. Булгаков, М.А., 1988. 'Избранное: «Мастер и Маргарита»: Роман: Рассказы', М.: *Худож. лит.*, 480 с.
3. Бюргер, Г.А., Распе, Р.Э., 1984. 'Удивительные путешествия на суше и на море, военные походы и весёлые приключения Барона фон Мюнхгаузена, о которых он обычно рассказывает за бутылкой в кругу своих друзей (пер. С. В. Вальтман)', М.: *Наука*, 368 с.
4. Гаврилов, Д.А., 2006. 'Трикстер в период социо–культурных преобразований: Диоген, Уленшпигель, Насреддин', *Experimentum–2005*, М., с.166–178.
5. Гашек, Я. 'Пригоди бравого вояка Швейка'. [online]. *Ізборник*. Доступно: <http://litopys.org.ua/hasek/has07.htm>.

6. Ладохина, О.Ф., 2014. 'Трикстер в одесском тексте русской литературы', *Вестник Нижегородского ун–та им. Н. И. Лобачевского*, №2 (2), с.219–223.

7. Леви–Стросс, К., 1994. 'Первобытное мышление', М.: *Республика*, 384 с.

8. Ліндгрєн, А. 'Пєппі Довга панчоха', [online]. *Ae–lib*. Доступно: http://ae–lib.org.ua/text/lindgren_pippi_landstrump_ua.htm.

9. Липовещкий, М., 2009. 'Трикстер и «закрытое» общество', *НЛО*, №100, с.224–245.

10. Мелетинский, Е.М., 1992. 'Культурный герой', *Мифы народов мира. Энциклопедия: в 2–х т. М.: Сов. энциклопедия*, Т.2, с.25–28.

11. Ніколасва, Г.О., 2015. 'Трансформація образу трикстера: від радянської до пострадянської культури (на прикладі вистав Одеського театру музичної комедії ім. М. Водяного)', *Культура України*, 49, с.116–125.

12. Прокопович, Л.В., 2017. 'Исследование театральности как черты коммуникативных функций литературных трикстеров', *Science Rise*, №10 (39), с.24–27. DOI: 10.15587/2313–8416.2017.112348.

13. Прокопович, Л.В., 2017. 'Литературные пародии в системе социокультурной коммуникации: теория и практика: монография', Одесса: *Фенікс*, 87 с.

14. Прокопович, Л., 2009. 'Одесский сувенир', Одесса: *ВМВ*, 240 с.

15. Прокопович, Л.В., 2017. 'Театрализация социокультурной коммуникации: методологическое обоснование исследовательского подхода', *Science Rise*, №7 (36), с.29–32. DOI: 10.15587/2313–8416.2017.106701.

16. Радін, П. 'Трикстер. Исследование мифов североамериканских индейцев'. [online]. *Открытый текст*. Доступно: <http://opentextnn.ru/data/files/radintrikster.pdf>

17. Слотердайк, П., 2001. 'Критика цинического разума', Екатеринбург: *Изд–во Уральского ун–та*, 584 с.

18. Чернявская, Ю., 2004. 'Трикстер, или путешествие в Хаос', *Человек*, №3, с.37–52.

19. Юнг, К., 1996. 'Душа и миф: шесть архетипов', К.: *Госуд. Библиотека Украины для юношества*, 384 с.

20. Lipovetsky, M., 2011. 'Charms of the Cynical Reason: Tricksters in Soviet and Post–Soviet Culture (Cultural Revolutions: Russia in the Twentieth Century)'. Boston: *Academic Studies Press*, 300 p.

References

1. Bakanurskij, A., 2002. 'Geroj i trikster: komicheskaja inversija (Hero and trickster: comic inversion)', *Doksa*, Vip.2: Pro prirodu smihu, s.154–160.
2. Bulgakov, M.A., 1988. 'Izbrannoe: «Master i Margarita»: Roman: Rassказы (Selected: «The Master and Margarita»: roman: stories)', М.: *Hudozh. lit.*, 480 s.
3. Bjuerger, G.A., Raspe, R.Je., 1984. 'Udivitel'nye puteshestvija na sushe i na more, voennye pohody i vesjolye priključenija Barona fon Mjunhgauzena, o kotoryh on obychno rasskazyvaet za butylkoj v krugu svoih druzej (Amazing journeys on land and at sea, military campaigns and funny adventures of Baron von Munchhausen, about which he usually tells about a bottle with his friends) (per. S. V. Val'tman)', М.: *Nauka*, 368 s.
4. Gavrilov, D.A., 2006. 'Trikster v period socio–kul'turnyh preobrazovanij: Diogen, Ulenshpigel', Nasreddin (The Trickster during the period of socio–cultural transformations: Diogenes, Uhlenspiegel, Nasreddin)', *Experimentum–2005*, М., s.166–178.
5. Gashek, J. 'Prygody bravogo vojaka Shvejka (Adventures of the brave soldier Svejk)'. [online]. *Izbornyk*. Dostupno: <http://litopys.org.ua/hasek/has07.htm>.
6. Ladohina, O.F., 2014. 'Trikster v odesskom tekste russkoj literatury (Trickster in the Odessa text of Russian literature)', *Vestnik Nizhegorodskogo un–ta im. N. I. Lobachevskogo*, №2 (2), s.219–223.
7. Levi–Stross, K., 1994. 'Pervobytnoe myshlenie (Primitive thinking)', М.: *Respublika*, 384 s.
8. Lindgren, A. 'Peppi Dovga panchoha (Pippi Longstocking)', [online]. *Ae–lib*. Dostupno: http://ae–lib.org.ua/text/lindgren_pippi_landstrump_ua.htm.

9. Lipoveckij, M., 2009. 'Trickster i «zakrytoe» obshhestvo (Trickster and «closed» society)', *NLO*, №100, s.224–245.

10. Meletinskij, EM., 1992. 'Kul'turnyj geroj (Cultural hero)', *Mify narodov mira. Jenciklopedija: v 2–h t. M.: Sov. jenciklopedija*, T.2, s.25–28.

11. Nikolajeva, GO., 2015. 'Transformacija obrazu trykstera: vid radjans'koi' do postradjans'koi' kul'tury (na prykladi vystav Odes'kogo teatru muzychnoi' komedii' im. M. Vodjanogo) (Transformation of the image of the trickster: from Soviet to post-Soviet culture (for example, the plays of the Odessa theater of the musical comedy named after M. Vodyan))', *Kul'tura Ukrainy*, 49, s.116–125.

12. Prokopovich, LV., 2017. 'Issledovanie teatral'nosti kak cherty kommunikativnyh funkcij literaturnyh triksterov (The study of theatricality as features of the communicative functions of literary tricksters)', *Science Rise*, №10 (39), s.24–27. DOI: 10.15587/2313–8416.2017.112348.

13. Prokopovich, LV., 2017. 'Literaturnye parodii v sisteme sociokul'turnoj kommunikacii: teorija i praktika: monografija (Literary parodies in the system of sociocultural communication: theory and practice: monograph)', Odessa: *Feniks*, 87 s.

14. Prokopovich, L., 2009. 'Odesskij suvenir (Odessa souvenir)', Odessa: *VMV*, 240 s.

15. Prokopovich, LV., 2017. 'Teatralizacija sociokul'turnoj kommunikacii: metodologicheskoe obosnovanie issledovatel'skogo podhoda (Dramatizing Socio-Cultural Communication: A Methodological Rationale for a Research Approach)', *Science Rise*, №7 (36), s.29–32. DOI: 10.15587/2313–8416.2017.106701.

16. Radin, P. 'Trickster. Issledovanie mifov severoamerikanskih indejcev (Research of myths of North American Indians)'. [online]. *Otkrytyj tekst*. Dostupno: <http://opentextnn.ru/data/files/radintrickster.pdf>

17. Sloterdajk, P., 2001. 'Kritika cinicheskogo razuma (Criticism of the cynical mind)', Ekaterinburg: *Izd-vo Ural'skogoun-ta*, 584 s.

18. Chernjavskaia, Ju., 2004. 'Trickster, ili puteshestvie v Haos (Trickster, or journey to Chaos)', *Chelovek*, №3, s.37–52.

19. Jung, K., 1996. 'Dusha i mif: šest' arhetipov (Soul and myth: six archetypes)', K.: *Gosud. Biblioteka Ukrainy dlja junoshestva*, 384 s.

20. Lipovetsky, M., 2011. 'Charms of the Cynical Reason: Tricksters in Soviet and Post-Soviet Culture (Cultural Revolutions: Russia in the Twentieth Century)'. Boston: *Academic Studies Press*, 300 p.

* * *

ЗМІСТ

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

Балуа Т. П. Пріоритети інформаційних технологій в вищій освіті	7
Биців Н. М. Проблема нації та національного розвитку української спільноти у соціально-філософській спадщині Івана Франка	10
Романенко М. І., Братаніч Б. В., Куций А. М. Міждисциплінарне розуміння предметності соціального інтелекту	14
Вдовичин І. Я., Кендус О. З. Феномен громадської думки – філософсько-соціологічний аспект	18
Войтов Б. Твір «Перспектива...» Касіяна Саковича та відновлення полеміки між православними, унітатами та католиками першої половини XVII ст.	23
Грех В. І. Ландшафтна особливість дитячих і юнацьких років Данила Савича Туптала, святителя Димитрія	28
Джабаров Р. Э. Влияние ислама на социокультурные структуры кавказских народов в XIX веке (Вплив ісламу на соціокультурну структуру кавказьких народів в XIX столітті)	35
Диденко Л. В., Кондрашова–Диденко В. И. Последствия инноваций: антропосвернутые риски (Наслідки інновацій: антропозгорнуті ризики)	39
Добродум О. В. Російський месіанізм: деякі характерологічні особливості	45
Живоглядова І. В. Антропоекративний потенціал музики: практикування небайдужості	48
Калач Д. М. Міжконфесійний діалог як об'єкт філософсько-релігійнознавчого аналізу	53
Калиновський Ю. Ю., Павліченко О. О. Державотворча концепція В. К. Липинського у філософсько-історичному вимірі	58
Колдунов Я. В. Дика природа як ресурс соціального розвитку	64
Колінько М. В. Дискурс-аналіз у дослідженні міжкультурної комунікації	69
Кубко W. P. Funkcje społeczne kultury medialnej (Соціальні функції медіа культури)	73
Кузьменко Г. В. Музична тематика та музичний інструментарій в історико-культурологічних пам'ятках України	78
Максюта М. Є., Соколова О. М. До проблеми особистісності соціально-філософської освіти	82
Маслікова І. І. Колективна діяльність та загрози «інституційного зла»	87
Мерлянов М. В. Фольклор та його використання в українському танцювальному мистецтві	92
Муляр В. І. Тема гармонії у філософії Конфуція	96
Окорокова В. В. Основні засади ігрового моделювання образу нової соціальної реальності в суспільстві Постмодерну	100
Павлова Т. С. Нормативність моралі і права у філософії Г. Гегеля	104
Петрушкевич М. С. Релігійний контент у нових медіа: український сегмент	107
Прокопович Л. В. Фольклорні та літературні трикстери у «театрі» буття: соціально-філософський аналіз	111
Rechuch L. L. Egology and its deconstruction (Егологія та її реконструкція)	117
Родян М. В. Епістемологічний аспект історичного наративу: особливості та специфіка	120
Рубський В. М. Аргументація в світоглядній дискусії: релігійний аспект	124
Руско Н. М. Чудотворний образ Матері Божої Маріямпільської – цінна релігійна пам'ятка Галицького краю	128
Савонова Г. І. Метафізичний театр життя людини в п'єсах Г. Марселя: сутність добра і зла в чуттєвому світі людини	131
Семко Я. С. Механізми та різновиди експансії гламуру в соціумі	136
Стрелкова Ю. О. Еклезіологія діалектичної теології: христоцентризм, діалектика, історизм	141
Тамим А. Богословська критика переводов смыслов Священного Корана на примере истории пророка Ибрахима (сура «Аль-Ан'ам») (Богословська критика перекладів смислів Священного Корану на прикладі історії пророка Ібрагіма (сура «Аль-Ан'ам»))	147
Цісар О. В. Значення людської індивідуальності через призму твору І. Гізеля «Мир з Богом чоловіку»	152
McGrath Ch. Ukrainian national identity Taras Shevchenko (Українська національна ідентичність Тараса Шевченка)	156
Шмиголь М. Ф. Гуманітарне знання та його системоутворююча роль в сучасній освіті	161
Юшкевич Ю. С. Модернізація освіти в умовах європейської інтеграції України	165

CONTENT

PHILOSOPHICAL SCIENCES

Baluta T. P. Priorities of information technologies in higher education	7
Bytsiv N. M. The problem of nation and national development of the Ukrainian community in Ivan Franko's social and philosophical heritage	10
Romanenko M. I., Bratanych B. V., Kucyj A. M. Interdisciplinary understanding of the objectivity of social intelligence	14
Vdovychin I. Ya., Kendus O. Z. Phenomenon of public opinion – philosophical and sociological aspects	18
Voytov B. The product «Perspective...» by Kasiyan Sakovich and the resumption of controversy between the Orthodox, Uniates and Catholics of the first half of the 17 th century	23
Hrehk V. I. Landscape peculiarity of childhood and adolescence of Danylo Savich Tuptalo, Enlightener Dymytrii	28
Dzhabarov R. E. The impact of Islam on the socio-cultural structures of Caucasian peoples in the XIX century	35
Didenko L. V., Kondrashova–Didenko V. I. The consequences of innovations: the anthropoconcealed risks	39
Dobrodum O. V. Russian messianism: some characterological features	45
Zhyvohliadova I. V. Anthropocreative potential of music: practice of non-indifference	48
Kalach D. M. Interfaith dialogue as an object of philosophical and religious studies analysis	53
Kalinovsky Yu. Yu., Pavlichenko O. O. State conception of V. K. Lipinski in philosophico-historical aspect	58
Koldunov Ya. V. Wilderness as a resource of social development	64
Kolinko M. V. Discourse analysis in the study of intercultural communication	69
Kubko V. P. Social functions of media culture	73
Kuzmenko H. V. Musical topic and musical instruments within historical and culturological reminders of Ukraine	78
Maksiuta M. Ye., Sokolova O. M. Toa problem of personhood of socio-philosophical education	82
Maslikova I. I. Collective activities and threats of «institutional evil»	87
Merlianov M. V. Folklore and its use in Ukrainian dancing art	92
Mulyar V. I. The theme of harmony in Confucius philosophy	96
Okorokova V. V. Basic principles of playing design of character of new social reality in society Postmodern	100
Pavlova T. S. The normativity of morality and law in the G. Hegel philosophy	104
Petrushkevych M. S. Religious content in new media: Ukrainian segment	107
Prokopovych L. V. Folklore and literary tricksters in the «theater» of being: a socio-philosophical analysis	111
Rechych L. L. Egology and its deconstruction	117
Rodian M. V. Epistemological aspect of historical narrative: peculiarities and specificity	120
Rubsky V. M. Argumentation in the worldview discussion: religious aspect	124
Rusko N. M. Wonderful image Matter of God Marijampilskiy –price religious memory of Galitsk region	128
Savonova H. I. The metaphysical theater of human life in the plays of G. Marseille: essence of good and evil in the human sensual world	131
Semko Ya. S. Mechanisms and varieties of glamor expansion in society	136
Strelkova Yu. O. Ecclesiology of dialectical theology: hristotsentrizm, dialectics, historicism	141
Tamim A. Theological criticism of the translation of the meanings of the Holy Qur'an on the example of the story of the prophet Ibrahim (Surah «Al-An'am»)	147
Tsisar O. V. The meaning of human individuality in the light of the work of I. Gizel«The piece with God on man»	152
McGrath Ch. Ukrainian national identity Taras Shevchenko	156
Shmigol M. F. Humanitarian knowledge and its system-developing role in modern education	161
Yushkevych Y. S. Modernization of education in the conditions of European integration of Ukraine	165

